

TRTAKADEMİ

ISSN 2149-9446 | Cilt 01 | Sayı 01 | Ocak 2016 | Eğlence Endüstrisi Sayısı

Cumhuriyet'in Örnek Bir Kültür Kurumu: Ankara Radyosu

TEOMAN YAZGAN

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra ilk ele alınan konulardan biri, kuşkusuz radyo yayınlarının başlatılması düşüncesidir. Bu konu, insanların hoşça vakit geçirmesini sağlamak amacıyla daha çok, geniş halk kitlelerinin her konuda eğitilmesi ihtiyacı nedeniyle gündeme gelmiştir. Âdeta günümüzdeki "Açık Öğretim Kurumu"na benzer bir yapılanma şeklinde de düşünmek mümkündür.

Marconi'nin radyoyu icat etmesinden sonra, ilk radyo yayınlarının 1920 yılında Roma'da başladığı, daha sonra 1922 yılı ortalarına doğru da Londra'da gündeme geldiği bilinmektedir. Ülkemizde ise ilk radyo deneme yayınlarının 1927 yılında, İstanbul ve Ankara'da başlatılmış olmasını, o günlerin koşullarında çok ileri bir adım olarak kabul etmek gerekecektir. Ancak Türk halkının eğitilmesi anlamında en önemli tarih bize göre, **Ankara Radyosunun** 120 kw'lık bir güçle ulusal yayına başladığı 28 Ekim 1938 günüdür. Bu tarihten itibaren Türk halkı ne öğreniyse **Ankara Radyosundan** öğren-

meye başlamıştır. Başka bir anlatımla; Türk müziğini, halk müziğini, senfonik müziği, tiyatro denilen sanat dalını, güzel ve doğru konuşmayı, kültür ve kitap tanıtım etkinliklerini ve hatta tarımla uğraşan çiftçilerin sorunlarını ve çözüm yollarını hep bu yayınlardan öğrenmiş ve âdeta bir öğrenci gibi, gerekli notları almayı da ihmal etmemiştir. Bu arada **İstanbul Radyosunun** da 1949 yılı ortalarında, düzenli ulusal yayına başladığını da eklemek gerekir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, **Ankara Radyosunda** gündeme gelen program çeşitlerinden bir bölümünü, özet olarak detaylandırmak gerekirse şunları söylemek mümkündür:

İlk Radyo Programları Nasıl Hazırlanıyordu?

Ankara Radyosu, o zamanki adıyla, **Matbuat Umum Müdürlüğüne** bağlandıktan sonra, yani 1934 yılının ortalarından itibaren, ister istemez devletçi bir yayın programını da gündeme getirmişti. O yılların siyasal atmosferi de,

diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, devlet kontrolündeki ulusal bir radyonun yayın yapmasını zorunlu kılıyordu. Bununla beraber, Ankara Radyosunun o yıllardaki yayın akışı, devletin katı bir sözcüsü olmaktan çok öte, insanların ilgisini ve beğenisini çeken bir görünüm sergilemekteydi. Daha sonraki bölümlerde de açıklanacağı üzere, **Nurettin Artam, Dr. Galip Ataç, Feridun Fazıl Tülbentçi, Adnan Ötügen, Burhan Belge, Baki Süha Edipoğlu, Selim Sırrı Tarcan, Falih Rifki Atay, Ahmet Muhip Dıranas** gibi çok değerli isimlerin yapmış oldukları periyodik programlar, bugünün ölçülerine göre bile çok başarılıydı.

O yılların anlayış tarzı olarak Ankara Radyosu programları, dört aylık devreler hâlinde, belirli bir komite tarafından hazırlanıyordu. Bu komite 1938 ve onu takip eden yıllarda, **Matbuat Umum Müdürlüğü**nü temsilen **Nurettin Artam, Burhan Belge, Mesut Cemil Tel, Neşriyat Şefi Fuat Münir Bener**, Radyo Müdürü **Vedat Nedim Tör** ve Silahlı Kuvvetleri temsilen Kurmay Yüzbaşı **Kemal Atalay**'dan oluşuyordu. O günün koşulları, radyo programları hazırlanırken Silahlı Kuvvetlerin de görüşünün alınmasını gerekli kılıyordu. İlk temsilci olarak birkaç yıl görev yapan Kurmay Yüzbaşı **Kemal Atalay**'ı, uzun yıllar sonra yedek subaylık görevimi yaparken orgeneral olarak tanımak fırsatı bulmuştum. Kendisi çok değerli bir komutandı. Bu vesileyle rahmetle anmak isterim.

Ankara Radyosu ilk yıllarda, Radyo Müdürüne bağlı olarak **Musiki Neşriyat**

Şefliği, Diğer Neşriyat Şefliği, Teknik İşletme Şefliği gibi üç ana birimden oluşuyordu. Diğer Neşriyat Şefliği (müzik) dışında kalan bütün yayınlardan sorumluydu. Söz, kültür, haberler, spikerlerin çalıştırılması gibi konular bu bölümün öncelikli görevleri arasındaydı. Ankara Radyosunun tarihsel gelişimi içinde, ilk **Neşriyat Şefi Fuat Münir Bener** ile **Musiki Neşriyat Şefi Mesut Cemil Tel**'in isimlerinin altını önemle çizmek gerekiyor. Bu iki isim aynı zamanda "**Radyo Programları Hazırlama Komitesi**"nin ilk üyeleri arasında yer almaktaydı. 1940'lı yıllarda, her ocak ayının ilk pazarı, o yılın yeni programlarının başlangıcı olarak kabul ediliyordu. Bir kalıp olarak hazırlanan genel program akışı içinde, haftalık programların, yayınların en az 15 gün önce tasarımı olarak ilgili şubeye verilmesi gerekiyordu. İlgili program şefliği ise tasarımları inceleyip uygun gördüklerini, yayına hazır hâle getirerek, ilgililere en geç yayından bir hafta önce teslim etmek zorundaydı.

Bu arada altını ayrıca çizmek gerekir ki bütün yayınlar mutlaka canlı olarak yapılır ve en küçük bir hata bile asla kabul edilmezdi. Kısaca o yıllarda Ankara Radyosunda program yapmak çok riskli ve o ölçüde de itibarlı bir olaydı. Diğer taraftan, yayınlar şimdi olduğu gibi 24 saat devam etmezdi. Sabah 8.30'da başlayan ilk yayın 13.30'da sona erer, saat 18.00'da başlayan ikinci yayın ise 22.50'de son bulurdu. Buna rağmen, Ankara Radyosunun programları, Türk halkını fazlasıyla tatmin ediyor ve heye-

canlandırıyordu. Bütün bir aile fertlerinin radyo başına toplanarak programları takip etmesi, çok güzel bir görüntü oluştururdu.

Diğer taraftan 31,7 metre üzerinden yayına geçen kısa dalga Ankara Radyosunda, Farsça, Arapça, Bulgarca, Sırpça, Fransızca ve İngilizce olarak da yayınlarına başlamış durumdaydı. Gece yarısından sonra da saat farkı nedeniyle Amerika'ya İngilizce yayın yapıldığını belirtmek gerekiyor.

Nurettin Artam ve Radyo Gazetesi

1940 yılının 12 Ekim günü saat 20.15'te "**Radyo Gazetesi**" ismiyle dinleyiciye ulaşan yeni bir program, Türk radyoculuğunda âdeta bir çığır açıyordu. Pazardan başka haftanın her günü, saat 20.15'te başlayıp 20.45'te sona eren "**Radyo Gazetesi**" adlı bu programı, **Matbuat Umum Müdürlüğü**nden **Nurettin Artam** hazırlayıp sunuyordu. **Nurettin Artam**'ın bu konudaki yardımcıları ise o günlerin en değerli isimleri olan **Ahmet Şükrü Esmer** ve **Hazım Atıf Kuyucak** idi. Bu üç kişi tarafından yayına hazırlanan program, günün siyasal, ekonomik ve aktüel olaylarını, uzmanlık süzgecinden geçirerek, çok sade ve anlaşılır bir dille dinleyiciye aktarırdı. İlk ciddi ve kapsamlı haber programı niteliği taşıyan "**Radyo Gazetesi**", o yıllarda çok büyük bir dinleyici kitlesine ulaşmış ve âdeta tiryakilik yaratmıştı.

Gazeteci kökenli olan **Artam**'ın 1920 yılında İstanbul'da, *Vakit* gazetesinde çalışmaya başladığı, daha sonraları da

Son Saat, Haber, Son Posta ve *Ulus* gazetelerinde görev aldığı biliniyor. Özellikle Ankara'da yayınlanan *Ulus* gazetesinin 2. sahifesinde her gün yayımlanan "Yankılar" isimli köşesiyle, o tarihte büyük üne kavuşmuştu. Bu arada eklemekte fayda var ki **Nurettin Artam** bu programlara hazırlanırken **Matbuat Umum Müdürlüğü** ve **Anadolu Ajansı**'ndan önemli ölçüde destek alıyordu. O günlerin **Matbuat Umum Müdürü** ise daha sonra Moskova Büyükelçisi olacak **Selim Sarper**'di ve **Nurettin Artam**'a çok inanırdı ve onu takdir ederdi.

Henüz ilkokula bile başlamadığım yıllarda, İkinci Dünya Savaşı bütün şiddetiyle sürerken, bütün evlerde olduğu gibi bizim evde de, başta babam olmak üzere bütün aile büyükleri 20.15'te radyonun başına toplanırlardı. Yıl 1943 falan olmalı... Radyodan yükselen **Nurettin Artam**'ın giriş sözlerini dün gibi hatırlıyorum. "**Sevgili dinleyiciler günün siyasi manzarası şöyle görünüyor...**" Ve arkasından bir solukta dinlenen ciddi, tutarlı ve güvenilir yorumlar... Anadolu'ya ulaşan başka bir radyo yayını yok... İstanbul gazeteleri doğru dürüst ve zamanında gelmiyor. Geriye kala kala sadece Ankara Radyosu... Özellikle de "**Radyo Gazetesi**"... O günleri yaşamayanlara, bu atmosferi anlatmak çok zor.. Hatta olanaksız... O yıllarda çocuk bile olsam, hissettiğim tatlı heyecanı, Ankara'ya bir çırpıda bağlanmanın inanılmaz keyfini inanın hâlâ özliyorum. O günkü ilkel koşullarda, radyoculuğu bu denli ciddiye alan insanlara sahip oldu-

ğumuz için, kendimizi çok şanslı saymayız... Buna inanıyorum. 1940'lı yıllarda Ankara Radyosunda program yapanlar, o kadar sevilen ve tanınan insanlardı ki gazete ve dergilerde sık sık karikatürleri ve resimleri yayınlanırdı.

Dr. Galip Ataç ve "Evin Saati"

1940'lı yıllarda, ev hanımlarının yetişmesinde, hayata hazırlanmasında ve her konuda bilgilendirilmesinde, yine Ankara Radyosunu ön planda görüyoruz. O yıllarda ulusal yayın istasyonlarının işlevi şimdilerde olduğu şekliyle, sabah yayınlarında hanımları şarkı ve oyunlarla oyalamak değildi. O günlerde

Dr. Galip Ataç, ev hanımlarına yönelik köşe yazılarıyla en tanınmış isimdi. Aynı zamanda ünlü dil bilimci ve eleştirmen **Nurullah Ataç**'ın kardeşi olan Dr. Ataç, çeşitli gazetelerde ve Ankara'da *Ulus* gazetesinde yazdığı günlük yazılarıyla büyük bir okuyucu kitesine hitap ediyordu. Tıp tahsilini, Fransa'nın **Montpellier Üniversitesi**nde tamamlayan Galip Ataç'ın, *Tıbbi Musahabeler*, *İstanbul Tıp Fakültesi* ve *Pastörün Hayatı* gibi kitapları da kütüphanelerde yerini almıştı.

Bu noktadan hareket eden zamanın Ankara Radyosu yöneticileri, Dr. Ataç'a da bir program hazırlatmayı düşündüler. Böylece cumartesinden başka her gün 8.15'te yayına giren "**Evin Saati**" programıyla radyo dinleyicileri tanışmış oldu. Özellikle de günün büyük bir bölümünü evde geçiren ev hanımları... Bu programlarda, yararlı olabilecek her türlü konuda bilgiler veriliyordu. Üstelik

insanları sıkmadan ve biraz da eğlendirici bir üslupta... Meyve ve sebzelerden çeşitli yemeklere, nezle, grip, çocuk hastalıklarından hormonlara, yağurdun faydalarından turunçgillerin tarihçesine kadar... Akla ne gelirse... Üstelik özenle hazırlanan bu programlar, gelmiş geçmiş en etkileyici sesin sahibi **Baki Süha Edipoğlu** tarafından sunuluyordu. Başta sevgili annem Sabiha Yazgan olmak üzere, bütün hanımlar bu programı büyük bir keyifle ve mutlaka bir şeyler öğrenerek takip ediyorlardı. Dinleyicilerden gelen yoğun talep üzerine, bir yıl sonra program 21.00'e alınmıştı.

Radyofonik Piyesler, Mikrofonda Tiyatro, Arkası Yarın ve Diğerleri...

Belirtmeye gerek yok ki Türk halkı "Tiyatro Sanatı" diye bir olayla görsel olmasa bile Ankara Radyosu kanalıyla tanıştı. Gerçi, Ankara Radyosunun düzenli yayınlara başladığı 1938 yılına kadar, Anadolu'da zaman zaman tiyatroya benzer bazı gösteriler sergileniyordu. Bunlar daha ziyade sanat kaygısı taşımayan "Tulûat" biçiminde oyunlardı. Bilindiği gibi, 1934 yılında "**Millî Müsiki ve Temsil Akademisi**" kuruluş kanunu çıkarılmıştı. Temsil bölümü 1936 yılına kadar kurulamadığı için, temsil kolu, "Müsiki Muallim Mektebinin Temsil Sınıfları" olarak kaldı. 1936 yılında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak Devlet Konservatuvarının kuruluşuyla, "tiyatro" eğitimi ve sanatı konusunda ilk ciddi ve bilimsel adım da atılmış oldu. Tiyatro bölümünün başına, ünlü Alman

tiyatro sanatçısı ve yöneticisi **Carl Ebert** getirilmişti. Ancak, “Devlet Konservatuarı Yasası” 1940 yılında çıkarılabildi. Böylece Cumhuriyet’le birlikte başlayan çağdaşlaşma çabaları yeni bir boyut kazanıyordu. Aynı yasada yer alan “Tatbikat Sahnesi” uygulaması nedeniyle, Ankara seyircisi ilk düzenli ve ücretli oyunları izlemeye başlamıştı. Tatbikat sahnesinin halka açık ilk ücretli oyunu, 1941 yılı Nisan ayında bir gece seyirciye sunulan, **Goldoni**’nin “**Otelci Kadın**” adlı oyunuydu. Bu geceyi, genç Türkiye Cumhuriyeti’nin, tiyatro sanatını geniş halk kitlelerine de izletmeye başlattığı “tarihî bir dönüm noktası” olarak da kabul etmek mümkündür.

Türk halkını her konuda aydınlatmayı kendine bir görev bilen Ankara Radyosu, bu konuya da el atmakta gecikmedi. Ancak 1940 yılının başında, Devlet Konservatuarı Tiyatro Bölümü ilk sanatçılarını henüz mezun etmediği için, radyofonik temsillerde sanatçı bulmak zorluğu yaşıyordu. Buna rağmen 1940 yılının ortalarında, İstanbul’dan getirilmek kaydıyla, ilk temsil kolu içinde şu isimler öne çıkıyordu. **İbrahim Delideniz, Dürnev Türkan, Saime Arcuman, Reşat Altay, Vahi Öz, Osman Çay, Kadriye Tuna, Tahsin Temren...** Tahsin Temren aynı zamanda, Türk halkının tanıdığı ilk “efektör”dü. Herkes onun ismini ezbere bilirdi. Radyofonik tiyatroyu daha canlı hâle getirmek için, onun hazırladığı inanılmaz efektler hâlâ dillerdedir. Bu nedenle, Ankara Radyosunun stüdyolarından birine de “Tahsin Temren” ismi verilmiştir.

1940’lı yıllarda, Ankara Radyosunda gerçekleştirilen oyunlar, o kadar büyük bir heyecanla ve coşkuyla hazırlanırdı ki âdeta sahnede oynuyorcasına hareket eder ve oyunları öyle sergilerlerdi. Ellelerinde oyun metinleri olmasa, onları gerçek tiyatro sahnesinde sanırdınız. Bir örnek vermek gerekirse 1944 yılı kasım ayı içinde, bir salı akşamı yayınlanan, “**Bu Gece Bir Şeyler Olacak**” adlı gerilim ve korku unsurlarını ön plana çıkaran bir oyun, dinleyicilere çok heyecanlı dakikalar yaşatmış ve günlerce konuşulmuştu. Her oyunda olduğu gibi, “**Bu Gece Bir Şeyler Olacak**” isimli oyun için de, sanatçıları sahneye havasına sokmak için, özel dekorlar hazırlanmış, ellerine tabanca, balta gibi aletler verilmişti. Adı geçen oyun radyoda dinleyicilere sunulurken, stüdyoda çekilen birkaç fotoğraf ortamı bütün detaylarıyla yansıtmaktadır. Sanatçıların yüzlerindeki ifadeler ve hareketleri o günlerdeki heyecanları ve sorumluluğu, yeteri kadar açıklıyor diye düşünüyoruz. Bir de özel giysileri olsa, oyun tam bir tiyatro şölenine dönüşecekmiş gibi görünüyor.

Bu bölümü noktalamadan önce, 1943 yılı başından itibaren gündeme gelen ve her perşembe akşamı 21.15’te yayınlanan sevimli bir diziyi de hatırlatmak istedim. **Valâ Nurettin**’in kaleme aldığı “**Rektörün Odacısı**” isimli sürekli oyun... **Vahi Öz**’ün canlandırdığı odacı tipi, o yıllarda öylesine beğenilmişti ki dinleyiciler günlerce bu “kuvvetli hafızalı, müthiş sezgili ve bilgici” tiplere üzerine konuşmaktan kendilerini alamamışlardı.

1940'lı yıllarda, Ankara Radyosunda program yapmak, sesini duyurmak o kadar önemli bir olaydı ki İstanbul Şehir Tiyatrosu sanatçıları bile, zaman zaman radyoda görev almaktan mutluluk duyarlardı. İşte bunlardan biri de, 1944 yılı mayıs ayı ortalarında, İstanbul Şehir Tiyatrosu sanatçılarının Ankara Radyosunda gerçekleştirdikleri **Carlo Goldoni**'nin "**Yalancı**" adlı komedisiydi.

Böylece 1940 yılı ortalarından itibaren, "**Radyo Temsil Kolu**" adı altında gündeme gelen sözlü tiyatro çalışmaları, daha sonraki yıllarda "**Mikrofonda Tiyatro**", "**Arkası Yarın**" gibi isimlerle faaliyetlerini sürdürerek günümüze kadar varlığını korumuştur.

Carl Ebert yönetimindeki Ankara Konservatuarının ilk mezunlarını vermesiyle birlikte, 1940'lı yılların ortalarından itibaren, Ankara Radyosunun tiyatro çalışmaları da daha bir ağırlık kazanmaya başlamıştı. Radyo dinleyicileri, artık devlet tiyatrosu sanatçılarının isimlerini de ezbere biliyor ve büyük bir hayranlık duyuyordu. Çünkü yeni yetişen bu devlet sanatçıların, ses tonları, vurguları, tonlamaları bir başka oluyordu. Ben de, ta ortaokul günlerinden kulağımda kalan bu unutulmaz sesleri, hâlâ heyecanla hatırlıyor ve hatta özlüyorum. Hangi birinden başlayayım? **Macide Tanır, Cüneyt Gökçer, Muammer Esi, Ahmet Evintan, Saim Alpago, Asuman Korad, Mediha Gökçer, Handan Uran, Yıldırım Önal, Kerim Afşar, Semih Ser-gen, Nuri Altınok, Müşfik Kenter, Nihat Akçan, Umran Uzman, Yıldız Kenter,**

Çetin Köroğlu, Haluk Kurdoğlu ve daha onlarcası...

Feridun Fazıl Tülbentçi'den "Geçmişte Bugün" ve Adil Kürşat

1940'lı yılların başlarında, her şeyi Ankara Radyosundan öğrenmeye çalışan Türk halkı, 2 Mayıs 1943 akşamından itibaren, sadece beş dakika süren yeni bir programla daha tanışıyordu. "**Geçmişte Bugün**"... her akşam saat 22.30'da başlayan bu program, o günkü ismiyle, **Matbuat Umum Müdürlüğü** görevlilerinden yazar **Feridun Fazıl Tülbentçi** tarafından hazırlanıyor ve **Adil Kürşat** tarafından okunuyordu.

O yılların sosyo-politik ortamı içinde, her akşam yayınlanan bu kısacık program inanılmaz bir ilgiyle karşılandı. Bunda hazırlanan metni, ikna edici, konuya hâkim ve çok güzel bir ses tonuyla sunan **Adil Kürşat**'ın da büyük bir payı vardı.

Bu program için o günlerde yayımlanan gazetelerde, büyük övgüler de yer almaktaydı. İşte bunlardan birkaçı... **Ulus** gazetesinde **Nurettin Artam**, "2 Mayıs'tan itibaren, her akşam saat 22.30'da, genç şair ve tarihçi arkadaşımız **Feridun Tülbentçi**'nin inanılmaz incelemeler sonunda hazırladığı bu konuşmalar, birkaç gün içinde hakkı olan ilgiyi görmüştür. Tarihçi emeğiyle hazırlanan bu konuşmalarda, milliyetçi bir şairin, kendi tarihinin destanlarından, heyecanlarından, güçlü ve sürükleyici ifadeler vardır."

Tasviri-Efkâr gazetesinde **Peyami Safa**: “**Feridun Fazıl Tülbentçi**, eski günlerin müzesinde sabırlı bir dikkatle dolaşüyor ve bugün bizim ilgimize layık olanları arıyor, buluyor, derliyor, her gün radyomuzda küçük bir demet sunuyor ve geceleri 22.30’da bunları dinliyoruz. Böylece, geçmişten günümüze dolan tarihî cereyanı her gün yaşıyoruz. Halkın eğitilmesi bakımından da bunun faydası pek büyük... Tarihin yalnız şuurunu değil, gururunu da veren bu hatırlatmalar, kendimize güvenimizin tarihî delillerini, bilmeğe en çok muhtaç olduğumuz bu savaş günlerinde, cesaretimizi destekliyor.”

Vakit gazetesinde **Niyazi Ahmet Banoğlu**: “Geçmiş gün, gerek madde ve gerek ruh ölçüsü ile biz insanların daima muhtaç olduğumuz bir misal, bir lezzet ve bir cesaret pınarıdır. Ankara Radyosu, Feridun Fazıl’ın ‘Geçmişte Bugün’lerini, bize birkaç dakika içinde ve de birkaç damla hâlinde sunuyor. Fakat bu damlalar, beynimizde ve ruhumuzda birer kâinat oluyorlar. Kuru gibi görünen hadiseler, Feridun Fazıl’ın kaleminde can buluyor.” Ve daha onlarca övgü yazısı...

Falih Rifkı Atay, A. Muhip Dıranas ve Şevket Rado’dan Edebiyat Dersleri

Daha önce de belirttiğim gibi, Ankara Radyosu kurulduğu günden itibaren, gerçekten tam anlamıyla bir “Halk Üniversitesi” gibi bir işlev görmüş, yani zaman öldürmek için değil de, halka bir şeyler öğretebilmek amacıyla yayın

yapmayı temel ilke olarak benimsemiştir. Hele 1940’lı yıllarda, bunun dışında bir yayın politikasının gündeme gelmesi zaten düşünülemezdi. Çünkü halka hızla bir şeyler öğretilmesi gerekiyordu. Ve Ankara Radyosu, üzerine düşen bu görevi fazlasıyla yerine getirdi.

Bu çerçevede, o günlerin en yetkin ve ünlü isimlerine programlar hazırlatıldı. Bu arada konu edebiyat olunca da, “**Güzel Türkçemiz**” adlı program için **Falih Rifkı Atay**’ın, “**Şiir Saati**” programı için **Ahmet Muhip Dıranas**’ın ve de “**Yazı Yazmak Sanatı**” adlı program için de **Şevket Rado**’nun isimlerinin ön plana çıkması kaçınılmaz oluyordu. Her üç programın da, ne derece büyük bir ilgi uyandırdığını, babamdan, dayımdan ve öğretmenlerimden biliyorum. Onlar kendi aralarında konuşurken, ben çocuk olamama rağmen kulak misafiri olurdum. Konuşulanları net olarak hatırlıyorum.

1942 Ocak ayından itibaren, her on beş günde bir çarşamba günü saat 21.30’da başlayan “**Güzel Türkçemiz**” adlı programı, ünlü edebiyat adamı **Falih Rifkı Atay** hazırlıyordu. O günlerin yayın anlayışı içinde, daha çok bir konferans havasında olan bu program, özellikle öğrenciler ve öğretmenler tarafından takip edilmekteydi.

Türkçenin güzel, zengin ve doğal olması konusunda, çeşitli konulara temas eden **Falih Rifkı Atay**, örneğin 15 Şubat 1942 tarihinde yayınlanan konuşmasında özetle şu görüşlere de yer veriyordu:

“Hepiniz biliyorsunuz ki, dil çalışmalarında üç temel amacımız vardır. Ulusal Türkçe, Zengin Türkçe, Güzel ve Tabii Türkçe... Demek ki, sadeleştireceğiz diye dilimizi fakirleştir-meyeceğiz. Zenginleştireceğiz diye de onun güzelliğini ve tabiiliğini bozmayacağız... Ulusal Türkçede ölçümüz, konuşurken ve yazarken, ya Türkçe ya da Türkçeleşen kelimeler kullanmak, Türk gramerinin kural ve eklerinden başka kural ve eklerle kelime örnekleri yapmamak, daha önce yapılmış olanlar varsa ve bunlar dilimizde kalacaklarsa onların da çekimlerini dilimize uydurmaktır... Güzellik ve tabiilikte ölçümüz, bugünkü konuşmamız, bugünkü şivemiz, onun saflığı, ahengi ve hoşluğudur. Biz Asya’daki dilimizi yontarak, eriterek, lehçeleri kaynaştırarak İstanbul şivesi dediğimiz, okullarda, kitaplarda ve de radyo ile artık memleket şivesi hâline gelen, tatlı ve olgun bir konuşma dilini elde etmişiz. Yeni kelimeler ve terimler arayıp bulurken lüğatimizi ayıklarken onu her zaman göz önünde bulunduracağız.”

1941 yılı ortalarında başlayan ve ünlü şair **Ahmet Muhip Dıranas** tarafından hazırlanan “**Şiir Saati**” programı da, savaş yıllarının sıkıntısı içerisinde, halkımıza yaşama sevinci veren yapımlardan biriydi.

Perihan Altındağ, Sabite Tur, Nevin Demirdöğen ve Diğerleri

Yukarıdaki isimleri görünce Ankara Radyosunda Türk Sanat Müziği çalışmalarının anlatımına sıra geldiği hemen

anlaşıldı sanırım. Konuya girmeden önce belirtmem gerekir ki Türk müziği benim için apayrı bir dünyadır. Daha ilkokul sıralarında bile, Ankara Radyosundan yükselen nağmeleri, büyük bir keyifle ve de hafızama yerleştirerek dinlemeye çalışırdım. Osman Bey’in hüzzam ve nihavent peşrevlerindeki coşku, **Perihan Altındağ**’ın sesindeki o tılsımlı güzellik, **Andon Efendi**’nin hüseyini peşrevindeki doyumsuz hüznün ya da **Menşure Tunay**’ın piyanosundan akıp gelen o coşkulu nağmeler, beni hep başka dünyalara götürmüştü. Sonunda nasıl olduysa oldu, ortaokul sıralarında, yani daha 13-14 yaşlarında, Türk müziğindeki bütün temel makamları tanımaya ve birbirinden ayırt etmeye başladım. Bunun da tek sebebi, bıkip usanmadan dinlediğimiz Ankara Radyosu-ydu. Birçok konuda olduğu gibi, müzik sahasında da ufkumun açılmasını, bu değerli kuruluşumuzun yayınları sağladı. Kurulduğu günden beri görev alan bütün mensuplarına teşekkür borçluyum.

Daha önce de belirttiğim gibi, bu yazımda özellikle, Ankara Radyosunun kurulduğu yıllardan bu yana, yaklaşık 30 yıllık bir dönemi ele almak durumundayım. Bu da aşağı yukarı, 1927-1960 yılları arasındaki zaman dilimini ifade ediyor. 1960 yılından sonra yaşananlar, daha bir yakın tarih olduğu için, o günleri yaşayanların henüz çoğu hayatta. Hele 1970’li yıllardan itibaren, televizyon yayınları da başladığı için, Ankara Radyosunun ister istemez biraz geri plana itildiğini biliyoruz.

Ankara Radyosu, diğer konularda olduğu gibi, Türk müziği dalında da, bir yayın kuruluşu olmaktan çok öte, tam anlamıyla bir eğitim yuvasıdır. Türkiye'nin önde gelen ve hatta efsane konumuna ulaşmış sanatçılarının neredeyse tamamına yakını, bu ocaktan yetişmiştir. Bu bölüme **Perihan Altındağ**, **Nevin Demirdöğen** ve **Sabite Tur**'un (Gülerman) isimleriyle başlamak, sadece bir anlatış biçimidir. Yoksa bu ocaktan yetişen bütün sanatçıların, birbirinden değerli olduğu bilinen bir gerçektir. Belki ben kendi adıma, bu üç bayan sanatçımızdan daha fazla etkilendiğimi söyleyebilirim. Tabi bu arada **Ahmet Üstün**'ü de unutmamak lazım...

Ankara Radyosunun düzenli yayınlara başladığı 1940'lı yıllardan itibaren, Türk müziği çalışmalarının hemen ağırlıklı bir konuma ulaşması, sanırım ilk Müzik Yayınları Şefi'nin, **Mesut Cemil Tel** olmasıyla da yakından ilgilidir. Bu konunun da altını çizmek gerekir diye düşünüyorum.

1940'lı yılların başlarından itibaren, sınavla alınarak yetiştirilen ve öne çıkan sanatçılardan bazıları şu isimlerdi:

Ses Sanatçıları: Perihan Altındağ, Afife Edipoğlu, Radife Erten, Semahat Öz-denses, Sıdika Dalmen, Safiye Tokay, Muzaffer İlkar, Sadi Hoşses, Tahsin Karakuş, Celal Tokses, Mefharet Yıldırım...

Saz Sanatçıları: Hakkı Derman, Cevdet Çağla, Zühtü Bardakoğlu, Cevdet Kozanoğlu, Osman Güvenir, Hayri Tümer, Şevki Sevgin, Fahri Kopuz, Ruşen Kam,

Hamdi Tokay, Refik Fersan, Salih Orak, Şerif İçli, Fahire Fersan, Vedia Tunç-çekiç, Vecihe Daryal, Nihal Erkutun...

1950'li yıllardan itibaren, yukarıda belirtilen sanatçı kadrosu, aşağıda belirtilen yeni isimlerle güçlendirilmişti.

Ses Sanatçıları: Sabite Tur Gülerman, Saime Sinan, Sıdika Çandarlı, Esmâ Engin, Mualla Aracı, Melahat Pars, Semahat Ergökmen, Cevriye Ceyhun, Müzehher Güyer, Mediha Fidan, Fahriye Caner, Sevim Tan, Gönül Akıncı, Mediha Demirkıran, Sevim Çağlayan, Mualla Mukadder, Solmaz Teğmen, Nevin Demirdöğen, Fikret Kozinoğlu, Gönül Söyler, Behiye Aksoy, Sevim Erdi, Ulviye Hekimci, Gül Batu, Neşe Can, Nesrin Akcan, Nurhayat Ünsaldı, Nermin Demirçay, Gönül Akkor, Vedat Okurer, Ahmet Üstün, Ferit Tan, Nusret Ersöz, Mustafa Sağyaşar, Yusuf Gül, Abdullah Özman, Ali Şenozan, Halil Atlar, Ekrem Güyer, Kutlu Payaslı, Vedat Gürsel, Yaşar Özel, Nevzat Güyer, Ziya Taşkent, Güneri Tecer, Samime Sanay, Necdet Tokatlıoğlu, Hüseyin Gökmen, Mustafa Seyran, Ahmet Melik, Yıldırım Gürses, Cevdet Bolvadin, Zekai Tunca, Semra Ersoylu.

Saz Sanatçıları: Naci Tektel, Ragıp Tanju, Menşure Tunay, Nevzat Sümer, Ömer Altuğ, Necdet Varol, Halil Aksoy, Ekrem Vural, Saffet Gündeğer, Suat Sayın, Selahattin İnal, Ali Erköse, Selahattin Erköse, Nuri Şenneyli, Ahmet Şanal, Teoman Alpay, Ş. Ayhan Özışık, Sadettin Öktenay, İsmail Akdeniz, Erkan Yüksel, Selahattin Altınbaş, Musa

Kumral, Hasan Özçivi, Yücel Aşan, Fikret Karahan, Özer Altun, Cahit Ünyaylar, Yılmaz Pakalınlar ve tabii ki darbukada Hüseyin İleri ve Atilla Mayda...

1960'lı yıllardan itibaren, isimleri yukarıda belirtilen sanatçılarımıza, yine yapılan titiz sınavlar sonucu, yeni isimler eklendi. Bunlar da ağabeylerini, ablalarını hiç aratmadılar. Bu zincir günümüze kadar böylece uzayıp geldi. Daha yeni olan bu sanatçılarımız içinde, ayrı bir araştırma yapmak gerekecek. Bu yazımda öncelikle, unutulmuş ya da unutmaya yüz tutmuş radyo sanatçıları, yeniden gündeme getirmeyi, onları yeni kuşaklara tanıtmayı amaçlamıştım. Toplum olarak galiba, bu tip araştırmalara ihtiyacımız var. Buna inanıyorum. 1970'li yıllar başlamadan önce, Ankara Radyosuna, 1966 yılında yapılan zorlu bir sınav sonucu alınan, çok değerli ses sanatçıları da var. Her biri başlı başına bir ekol olan bu sanatçı kardeşlerimizin de isimlerini sevgiyle zikretmek gerekiyor. **Kadri Şarman, Akif Özüşen, Bilge Pakalınlar, Ela Altın, İclal Eroğlu, Metin Everest, Metin Güyer, Kenan Günel, Selçuk Aygan, Seçil Heper, Muazzez Abacı, Hülya Sözer, Suna Konakçı, Tahir Engin İçöz, Yüksel Bozbay...** Bu vesileyle, TRT yurt dışı yayınları için, "**Sazlar Çalınırdı Taş Plaklarda**" isimli programı beraber yaptığımız, sevgili dostum Kadri Şarman'ı da sevgi ve saygıyla anıyorum.

Öte yandan, konuyu daha yakından takip edenler için kısa bir açıklama yapmam gerekecek. Belki karışıklık yaratabilir. Şöyle ki: **Nevin Demirdö-**

ğen'in radyoya girdiği günlerdeki soyadı "Arınık" idi. Evlenince eşinin soyadını aldı ve öylece tanındı. **Behiye Aksoy**, radyoya "Tetiker" soyadı ile adını attı, ancak udi **Halil Aksoy**'la evlenince "Aksoy" soyadını aldı ve o isimle ünlü oldu. **Sevim Erdi**, kanun sanatçısı **Erol Deran**'la evlenince, Sevim Deran olarak sevildi. **Nesrin Akçan**, bu isimle Ankara Radyosuna katıldı. Ancak o da evlenince sadece eşinin soyadını kullanmayı tercih etti ve **Nesrin Sipahi** ismiyle tanındı, beğenildi. **Ulviye Hekimci** ise o günlerin gözde sanatçısı **Ziya Taşkent** ile evlenince dinleyiciler tarafından daha çok **Ulviye Taşkent** olarak tanındı. Söz buraya gelmişken benim de yakından tanıdığım ve saygı duyduğum **Ziya Taşkent** Ağabey'in, eşi **Ulviye Hanım** ve diğer yakınlarıyla birlikte, 1999 Yalova depremde, enkaz altında kalarak hayata veda etmelerine hâlâ alışmış değilim. Nur içinde yatsınlar. Başka ne denilebilir?

Ankara Radyosunun, tamamen kendi eseri olarak Türk halkına armağan ettiği ilk yıldız sanatçı, kuşkusuz **Perihan Altındağ**'dir. 1941 yılı ortalarında açılan sınavı kazanarak daha 19 yaşında radyoya intisap eden Altındağ, dolgun ve renkli ses tonuyla, kısa zamanda çok beğenilen bir sanatçı hâline gelmişti. Perihan Altındağ'a gelene kadar, ülke çapında tanınan, âdeta bir efsane hâline gelen sanatçıların çoğu, piyasadan, İstanbul sahnelerinden ya da 78 devirlik plaklardan üne kavuşurlardı. **Müzeyyen Senar** da, **Hamiyet Yüceses** de, **Safiye Ayla** da aynı yolu izlemişlerdi. Oysaki

Perihan Altındağ'ı Türk halkı, sadece radyodan tanımış ve çok sevmiştir.

Muzaffer Sarısözen'in "Yurttan Sesler"i

1940'lı yılların başlamasıyla birlikte, Ankara Radyosunun program akışı içinde, Türk halk müziğine de yer verme çalışmaları gündeme geliyordu. Yurdun çeşitli yörelerinde, halkın bağrından kopup gelen binlerce türkünün var olduğunun bilinmesine rağmen, bunların derlenmesi, notaya alınması ve arşivlenmesi bir türlü mümkün olamamıştı. Sanatın bütün konularıyla ilgilenen ve âdeta bir okul gibi de çalışan Ankara Radyosunun Türk halk müziğine de el atması kaçınılmazdı. İş bu noktaya gelince, konuyu toparlamak için akla gelen ilk isim, Ankara Devlet Konservatuarı Folklor Uygulama Öğretmeni ve Folklor Arşivi Şefi **Muzaffer Sarısözen** oluyordu. Ankara Radyosunun gelişim çizgisi içinde, özellikle başlangıç yılları göz önüne alındığında "Muzaffer Sarısözen" isminin altı kalın çizgilerle çizilmelidir diye düşünüyorum. Benim de Siyasal Bilgiler Fakültesindeki öğrencilik yıllarımda tanıyıp samimi olduğum Sarısözen Ağabey için, söylenecek çok söz olmalı. Gerçekten sadece bir inanç uğruna, Anadolu'yu karış karış dolaşıp beş bin dolayında türküyü derlemek, notaya almak ve arşivlemek, inanılır gibi değil. Bu nedenle **Muzaffer Sarısözen** isminin, Ankara Radyosu ile özdeşleştiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bunca yıldır dinliyoruz. Hâlâ bıkmadık. İşte size, **Muzaffer Sarısözen**'in derlediği bir Söğüt türküsü...

Sevgili hemşerim **Hasan Celâl Güzel** de "Her dinlediğimde heyecanlanır kendimden geçerim." diyor...

"Söğüt'ün erenleri, çevirin gidenleri,

Ah ne güzel baş bağıyor, Söğüt'ün güzelleri,

Söğüt'ün çarşısına, gün doğar karşısına,

Ah insan hile yapar mı, kapı bir komşusuna"

Sazlar nasıl da giriş yaparlar bu türküye ve ara nağmesini ne kadar da güzel çalarlardı. Dinlemeye doyamazsınız. Hele bir de, **Emin Aldemir, Ahmet Yamacı, Ahmet Gazi Ayhan, Osman Özdenkçi, Adnan Şeker** gibi ustaların, çalanların arasında bulunduğu yıllarda... Anımsarken bile heyecanlanıyorum.

1899 yılında Sivas'ta doğan Sarısözen, şair **Ahmet Kutsi Tecer**'in yardımlarıyla Ankara'ya gelerek 1937 yılı başlarında, Ankara Devlet Konservatuarında görev ve başlamıştı. Bir süre sonra, müzik folkloru uygulama öğretmeni ve folklor arşivi şefi olan Sarısözen, kısa bir zamanda bu konuda aranan bir isim hâline gelmişti. Sürekli arkadaşlarıyla birlikte, Anadolu'nun her yöresine gidiyor, bulunduğu kaynak kişilerden türkülerini derliyor ve notaya alıyordu.

Devlet Konservatuarındaki görevleri devam ederken, 1941 yılı başlarından itibaren de Ankara Radyosunda halk müziği öğretmeni olarak da çalışmaya başlayan Sarısözen, zamanla tamamen radyo kadrosu içinde yer aldı. Çünkü 1940'lı yılların başlamasıyla birlikte, Ankara Radyosu artık "halk müziği"ne de ayrı bir kişilik kazandırmak istiyordu. Sarısözen Hoca bu nedenle göreve çağırılmıştı.

Türk halk müziği araştırmacılarına göre, **Muzaffer Sarısözen**'in 1937 yılında Sivas'tan Ankara'ya gelişi, bu müzik dalında önemli bir dönüm noktasıdır. Çünkü Sarısözen'in bu konuya tam olarak el atmasıyla, halk müziği bir kişilik kazanmış ve giderek bugünkü görkemli seviyesine ulaşmıştır. Bu saptama, bütün müzik otoriteleri tarafından, tartışmasız kabul edilmektedir. Diğer taraftan, **Muzaffer Hoca**'nın Ankara Radyosu kadrosu içinde yer alması, söz gelimi **Muzaffer Akgün, Neriman Altındağ, Nurettin Çamlıdağ, Ali Can, Nezahat Bayram, Aliye Akkılıç, Saniye Can, Ahmet Sezgin** gibi, Türk halk müziği yıldızlarının doğmasına da yardımcı olmuştur. Bunun da altını çizmek gerekiyor.

Muzaffer Sarısözen, 15 Haziran 1944 tarihli *Radyo* dergisinde, kendisiyle yapılan bir röportajda, o yılları şöyle anlatıyordu:

“Radyodaki ilk halk müziği dersleri önceleri tahmin edilemeyecek kadar güç ve yorucu bir çalışma ile pek ağır yürümeye başlamıştı. Çünkü bir memleket türküsünü layıkıyla söyleyebilmek için, o memleketin içine aldığı bölgedeki melodilerin özelliklerini bilmek zarureti vardı. Bunu anlamak güç olduğu gibi, icra edebilmek de ayrıca çok ince ve çalışmaya bağlı bir iştir. Başka başka bölgeler arasında çok geniş ölçüde üslup ayrılıkları vardır. Urfa ağzı bir parça ile Karadeniz havası, Harput ağzı bir türkü ile Kastamonu'dan bir parça ya da bir Erzurum havasıyla Muğla'dan bir zeybek, bozlak ayağından bir oyun ha-

vasıyla bir Rumeli türküsü, makam, ritim ve üslup bakımından önemli farklılıklar gösterir. Bunlar kendi karakterlerinin icabına uygun bir tarzda icra edilmezse, parça rengini kaybeder ve dinlenilemez bir hâle gelir. Bu nedenle, ilk yıllardaki çalışmalarımızda karşılaşılan güçlüklerden birisi de, radyodaki sanatçıların, sadece klasik musikimizin icabına alışmış bulunmaları idi.”

Gerçekten **Muzaffer Sarısözen**, Ankara Radyosunun ciddi ve disiplinli çalışma ortamı içinde, kısa bir zamanda “Türk halk müziği”ne her anlamda kişilik kazandırmayı bilmiştir. Günümüzde de “Yurttan Sesler” programı, ses ve saz sanatçılarıyla birlikte, hocalarından aldıkları emaneti başarıyla götürmektedir. Bu vesileyle, Ankara Radyosuna ilk girdikleri yıllardan beri tanıdığım, “Yurttan Sesler” ekibinin sonraki şefleri, **Serbülent Yasun** ve **Erkan Sürmen**'i de sevgi ve saygıyla hatırlatmak isterim. Bir de tanışsam bile **Ümit Bekizağa**'yı...

Muzaffer Sarısözen'in de belirttiği gibi kendisine bu görevin verildiği yıllarda halk müziğini götürecek ses ve saz sanatçıları bulmak çok zordu. Zaten radyoda görev alabilmek için, o günkü ismiyle **Matbuat Umum Müdürlüğü** tarafından açılan zorlu bir sınavı kazanmak da gerekiyordu. Henüz böyle bir sınav da açılmamıştı. Bu koşullar altında Sarısözen, başlangıç itibarıyla klasik Türk müziği ekolünden yetişen sanatçılardan da yararlanmak zorundaydı. Nitekim de öyle oldu. Radyo Müzik Yayınları Şefi olan Tamburi Mesut Cemil'in büyük faydalarını gördü. Esas konusu Türk

müziği ve hatta klasik Batı müziği olmasına rağmen Türk halk müziği çalışmalarına ve yayınlarına bizzat katıldı. Bu arada, 1941 yılı başlarından itibaren, çarşamba akşamları on beş günde bir, saat 20.45'te yayınlanan, Türk müziği sanatçılarının da katıldığı "**Bir Halk Türküsü Öğreniyoruz**" programını hazırladı ve yönetti. Böylece Türk müziği sanatçıları içinden, halk müziğine de yatkın olanlar belirlenmiş oluyordu.

Daha sonraki yıllar aile büyüklerimden dinlemiştim. Ankara Radyosunda, 1941 yılı başlarından itibaren yayınlanmaya başlayan, "**Bir Halk Türküsü Öğreniyoruz**" adlı program, halk müziğinin, geniş halk kitleleri tarafından benimsenmesinde, çok önemli bir kilometre taşı olmuştur.

Türk Halkının Senfonik Müzikle Tanışması

Bilindiği gibi Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, çağdaşlaşma çalışmaları ve reformları da hız kazanmıştı. Bu çerçevede, Büyük Atatürk'ün özelemlerinden biri de, Türk halkına senfonik müziğin, daha da açık bir anlatımla "çok sesli müzik" in tanıtılması ve sevdirilmesiydi. Batı kültürünün bir parçası olmaktan çok öte, evrensel bir boyut taşıyan senfonik müzik, sadece birkaç büyük şehirde yaşayan bazı insanların dinleyebildiği bir çerçeveden çıkarılmalıydı.

Tahmin edilebileceği gibi, bu konuda da öncülük görevi yine Ankara Radyosuna düşmüştü. Zaten bu müzik türünün, geniş halk kitlelerine ulaştırılmasında,

radyodan başka bir seçenek de henüz söz konusu değildi. Açıkça belirtmek gerekirse Avrupa Birliği'ne girmeyi hedeflediğimiz bugünlerde, Türkiye'nin "senfonik müzik" konusunda da ulaştığı evrensel boyut ve sürekli artan dinleyici kitlesi, bir anlamda "Ankara Radyosunun da eseridir," denilebilir. Bunda belki bir ölçüde, Müzik Neşriyat Şefi, unutulmaz tambur virtüözü **Mesut Cemil Tel'in**, aynı zamanda çok iyi bir "viyolonsel sanatçısı" olmasının da önemli payı vardı. Kendisi bir taraftan Türk müziği programları hazırlarken, diğer taraftan "**Radyo Oda Orkestrası**" konserlerine viyolonsel olarak da katılmaktaydı.

1940'lı yılların hemen başından itibaren, Türk müziği ve halk müziği çalışmaları bütün hızıyla sürerken, çok sesli Batı müziğinin çeşitli türlerde icra edilmesi de hemen gündeme gelmişti. Avrupa radyolarının yayın formatlarına uyarak Radyo Senfoni Orkestrası, Radyo Salon Orkestrası, Yaylı Sazlar Kuarteti, Radyo Caz Orkestrası ya da Radyo Tango Orkestrası gibi bölümler oluşturulmuştu.

Öncelik verilmek gerekirse, Radyo Senfoni Orkestrası ön plana çıkıyordu. 45-64 arasında üyeden oluşan bu orkestranın, her hafta pazartesi ve perşembe günleri saat 21.30'da başlayan programları ortalama 45 dakika sürüyor, bazı defalar 60 dakikaya kadar uzayabiliyordu. Konserler 1 numaralı Büyük Stüdyo'da icra edilir ve yaklaşık 160 misafir tarafından dinlenirdi. Aynı orkestranın sonbahar, kış ve ilkbahar sezonlarında daha geniş bir kadro ile

Cebeci Konservatuvar Salonu'nda cumartesi günleri saat 15.30'dan itibaren verdiği konserler de, Ankara Radyosu tarafından naklen yayınlanırdı. Orkestra dönüşümlü olarak Dr. **Ernst Praetorius** ve **Hasan Ferit Alnar** tarafından yönetilmekteydi. Yaz aylarında 6 hafta tatile giren Senfoni Orkestrası, yılda toplam 92 konser verir ve büyük bir ilgiyle karşılanırdı.

Ankara Radyosu, yine 1940'lı yılların başından itibaren, daha dar bir kadroyla yaklaşık 12 kişiden oluşan "**Radyo Salon Orkestraları**"nı gündeme getiriyordu. "Orkestralar" diyoruz, çünkü bu konuda 2 orkestra konserler veriyordu. 1 numaralı Salon Orkestrası'nı **Necip Aşkın**, 2 numaralı Salon Orkestrası'nı ise **Halil Onayman** yönetiyordu.

1 ve 2 numaralı Radyo Salon Orkestraları, genel yayın akışı içerisinde, dönüşümlü olarak haftada 3 kez konser verirdi. Ancak belirtmekte yarar var ki, 1940'ların kültür yapısı içinde, sık sayılabilecek ölçüde yayınlanan "Radyo Senfoni ve Salon Orkestrası" konserleri, Anadolu halkı için biraz ağır ve sıkıcı gelebiliyordu. Çocukluk yıllarından, benim de bu konuda gözlemlerim var...

Çok sesli Batı müziğini, Türk halkına sevdirmeye çalışan Ankara Radyosu, sadece klasik Batı müziği türünde yayın yapmıyordu. Özellikle genç radyo dinleyicileri için de, Caz ve Tango Orkestraları sık sık program yapardı. O yıllarda Batı müziği sanatçıları, çok az sayıda olduğu için, bu isimler kısa zamanda tek tek bilinir ve tanınır hâle gelirdi. İşte o gün-

lerin ünlü sanatçıları: **Radyo Caz Orkestrası**, Şef **Nihat Esengin** yönetiminde, **Hüsnü Özenen**, **Rüştü Yeger**, **Sadrettin Sonat**, **Fehmi Ege**, **Ziya Esel**, **Kazım Tüzel**, **Sevim Tevs**, **Karl Siebert...** **Radyo Tango Orkestrası** ise, Şef **Fehmi Ege** yönetiminde, **Hüsnü Özenen**, **Şükrü Sarıpınar**, **Orhan Avşar**, **Enver Kapelman**, **Ziya Esel**, **Kazım Tüzel**, **Rüştü Yeger** ve piyanoda **Karl Siebert...** Daha önce de belirtildiği gibi, sanatçı sayısı bir elin parmakları kadar az olduğu için, aynı kişiler birkaç orkestrada birden yer alabiliyordu. Bu arada hemen eklemek gerekir ki 1940'lı yılların ilk aylarından itibaren, daha çocuk denecek yaşta, radyo mikrofonlarına çıkan **Sevim** ve **Sevinç Tevs** kardeşler çok beğeniliyor ve o yılların dünyaca ünlü ikilisi "**Dorothy Sisters**"lara benzetiliyordu.

Bu arada 1943 Ocak ayından başlamak üzere, o günlerin ünlü müzik adamı **Cevat Memduh Altar**'ın hazırlayıp sunduğu, "**Büyük Müzisyenler**" adlı bir program daha gündeme gelmişti. **Beethoven**, **Mozart**, **Chopin**, **Wagner** gibi ünlü bestecilerin yaşamlarından ilginç kesitler sunan bu program, o yılların ölçüsünde, geniş bir dinleyici kitlesine ulaşabilmişti. Söz konusu yayın her perşembe saat 21.15'te başlıyordu.

1950'li yılların başından itibaren, belki de Demokrat Parti iktidarının başlamasıyla birlikte, klasik Batı müziği yayınlarında belirli bir azalma oldu. Hatta bazı dönemler, sadece Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın, cumartesi günleri saat 15.00'te, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi salonlarında verdiği geleneksel

konserleri naklen yayınlamaktan ibaret kaldı. Bu yıllardan itibaren başlayan uygulama, daha ziyade o günlerin popüler caz ve dans orkestralarına, haftalık programlar yaptırmak şeklinde gündeme geliyordu. O günleri yaşayanlar bilir... Özellikle genç dinleyicilerin ilgisini çeken bu orkestralardan öne çıkanlar şunlardı: **Cemil Başargan Orkestrası, Solist Melih Akbay, Orhan Sezener Orkestrası, Solist Zeki Yılmazcan, İbrahim Solmaz Orkestrası, Yaşar Güvenir** ve arkadaşları.. Ve birkaç orkestra daha...

Sonuçta nereden bakarsak bakalım, klasik ve hafif Batı müziğinin geniş halk kitlelerine tanıtılıp sevdirmesi ve o günlerden bugünlere kadar gelmesi, sadece ve yalnız Ankara Radyosunun eseridir. Bu noktanın da ayrıca altının çizilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Bütün bu etkinliklerin dışında, **Mozart** ve **Beethoven** gibi ünlü sanatçıların, doğum ya da ölüm yıldönümleri nedeniyle, bazen bir hafta bile süren anma programları hazırlanırdı. Günümüzde bile gündeme gelmeyen bu gibi düşünceleri, 1940'lı yılların Türkiye'si için, çok ileri bir adım olarak kabul etmek zorundayız. Örneğin 1942 Ocak ayı içinde, **Mozart**'ın ölümünün 150. yıldönümü için, bütün dünyada olduğu gibi, Ankara Radyosunda da bir hafta süren çeşitli etkinlikler düzenlenmişti. Bütün bunları, o günün Türkiye'si için biraz abartılı ve yersiz bulanlar olabilir. Ama unutmayalım ki 2000'li yıllarda, Avrupa Birliği'ne bir hayli yaklaşan Türkiye'yi bugünlere taşıyanlar, bu programları hazırlayanlar

ve yayınlayanlar oldu. Bu insanların sevgi ve saygıyla anmamız gerektiğine inanıyorum. Bu arada, Türkiye'de senfonik müziğin gelişmesinde büyük katkıları olan, unutulmaz Şef Dr. **Ernst Praetorius**'un, 1946 yılında Ankara'da hayata veda ettiğini de eklemek gerekiyor. Bu büyük orkestra şefinin izlerinin, Türk sanatçılar üzerindeki tartışılmaz etkisi, uzun yıllar boyu devam edegelmiş... Müzik otoritelerinin bu ortak görüşü herkes tarafından kabul ediliyor.

Unutmadan eklemiş olayım... O günleri yaşayan büyüklerimden, çok sonraları dinlemiştim. Özellikle, seyirci önünde gerçekleştirilen senfoni orkestrası konserlerine davetiye bulmak son derece zormuş... Büyük Stüdyo zaten 150 dolayında misafir alabiliyor... Artık gerisini siz düşünün...

1950'li yılların ortalarından itibaren bu konserler, her cumartesi saat 15.00'te, DTCF'nin Konferans Salonu'nda icra edilmeye başladı. Aynı zamanda bu konserler Ankara Radyosu tarafından canlı olarak ve naklen yayınlanırdı.

Sonuçta, yukarıdan beri belirtmeye çalıştığım üzere, Cumhuriyetimizin örnek bir kültür kurumu olan Ankara Radyosu, âdeta bir "**Açık Öğretim Kurumu**" gibi, Türk halkını ta 1940'lardan beri her konuda aydınlatmaya devam ediyor... Bunu da unutmamak gerekir diye düşünüyorum.